

Nr 486

Av herrar Nyman och Stefanson, om ökad teknisk och naturvetenskaplig forskning.

(Lika lydande med motion nr 556 i Andra kammaren)

1. Forskning och utveckling

Statsmakterna har huvudansvaret för ett generellt gynnsamt forskningsklimat i landet. Ett av motiven därför är att skapa förutsättningar för en ökad ekonomisk framstegstakt. Det gäller icke minst att stärka den naturvetenskapliga och tekniska forskningen, som verksamt bidrar till teknisk förnyelse och hög innovationsgrad.

I motiveringen till stödet för teknisk forskning och utveckling som resultat i en ökad samordning av de tekniska forskningsresurserna har utvecklingen av nya teknologier för såväl samhällets som näringslivets behov varit den bärande tanken. Detta förutsätter emellertid dels en mera omfattande samordning av de statliga forskningsinsatserna, dels ett samspel mellan statliga organ och näringslivet, vilka båda synpunkter vi vill understryka som särskilt väsentliga.

Industriministern framhåller i statsverkspropositionen att »vid en ekonomisk avvägning gentemot andra samhällsutgifter måste beaktas, att forsknings- och utvecklingsinsatserna alltjämt är mycket små i förhållande till utgifterna för andra aktiviteter. Å andra sidan är forsknings- och utvecklingsinsatserna ofta av avgörande betydelse för att dessa andra aktiviteter skall kunna främjas rationellt.» I ordet rationellt inlägges värderingar i vidare och långsiktigare sammanhang, t. ex. miljöfrågorna. Vi delar denna uppfattning och har i annat sammanhang framhållit vilken betydelse framtidsforskning och samhällsforskning här har.

Enligt statistiska centralbyråns rapport om »Forskningsstatistik för industri 1964—66» har FoU-insatserna ökat med 16 procent under de fyra åren sedan 1963, vilket i kostnader innebär en 30-procentig ökning. Det är storföretagen som dominerar. 100 sådana företag svarar för icke mindre än 72 procent av FoU-insatserna i näringslivet. Detta visar vikten av att småföretag och medelstora företag i synnerhet stimuleras och får ökad service till forskning och utveckling, vilket vi i tidigare sammanhang starkt framhållit. Takten inom industrin, då det gäller FoU, har icke varit tillfredsställande, vilket framgår av SCB:s rapport.

2. Industrieforskning och utveckling

Enligt vissa beräkningar skulle kostnaderna för den forskning som utförs inom näringslivet utgöra ca $\frac{2}{3}$ av de totala forskningskostnaderna i

landet. Det är givetvis omöjligt att göra en exakt avgränsning av vad som är forskningskostnader och därför omöjligt att med absolut säkerhet säga att en andel som den angivna är riktig. Var i den industriella utvecklingsprocessen upphör forskning och utvecklingsarbete för att ge plats för tillverkning och marknadsföring? Klart är emellertid att näringslivet utför ett betydande forsknings- och utvecklingsarbete.

I alla industriländer förefaller näringslivets andel av forsknings- och utvecklingsarbetet vara ungefär lika stor. Möjligen kan man säga att den är förhållandevis hög i Sverige, medan den i ett land som Frankrike, med en något annan industriell struktur, är avsevärt lägre.

Det finns således all anledning att beakta de villkor under vilka näringslivet bedriver sitt forsknings- och utvecklingsarbete. De karakteriseras ofta av lång utvecklingstid, stora kapitalinsatser och osäkra marknadsbedömningar. Det är anmärkningsvärt att i Sverige internationellt sett näringslivets forsknings- och utvecklingsarbete behandlas tämligen restriktivt av statsmakterna, t. ex. när det gäller avdragsrätt för forskningskostnader vid beskattningen.

Det är uppenbart att samhället måste känna sitt ansvar på detta område. Det har också skett i vårt land, även om som ovan påpekats industriforskningens problem och möjligheter inte är tillräckligt beaktade från statsmakternas sida. Resonemangsvis vill vi peka på följande områden där ytterligare åtgärder krävs:

Beställnings- eller kontraktsforskningen skulle kunna utbyggas.

Man skulle kunna vidta ändringar i skattelagstiftningen, för att dels ge avdragsrätt för alla forsknings- och utvecklingskostnader på samma villkor som för andra driftkostnader, dels möjliggöra avdragsrätt för fondering för framtida forskningskostnader inom företaget.

Man skulle kunna inrätta ett institut för tekniska prognoser, med uppgift att söka ge näringsliv och statsmakter en bild av den tekniska och vetenskapliga framtidsutvecklingen och av vilka möjligheter som kan komma att stå till förfogande. Därigenom kan förbättrad planering och ökad konkurrenskraft uppnås samtidigt som marknadsosäkerheten minskas.

Man skulle kunna effektivisera och utöka samarbetet stat—näringsliv inom branschforskningsinstituten.

Man skulle kunna skapa en effektivare organisation för samarbete och informationsutbyte mellan näringsliv, universitet och forskningsinstitut, t. ex. när det gäller förmedling av forskningsuppdrag och forskningsresultat. En möjlig form för en sådan organisation är att man inrättar ett fristående institut för forskningsförmedling inom ramen för styrelsen för teknisk utveckling i enlighet med de riktlinjer som drogs upp i en motion från vårt håll i anledning av proposition 1968/68 om teknisk forskning och utveckling.

3. Forskningspolitiken

»Utformningen av samhällets forskningspolitik fastställs av statsmakterna. Riktlinjerna för avvägningen mellan olika vetenskapliga och tekniska forskningsinriktningar måste ansluta sig till samhällets allmänpolitiska mål och vägas mot samhällets övriga behov.» Vi kan dela denna skolministerns synpunkt i statsverkspropositionen. Men vi kan icke dela hans uppfattning att det samspel mellan forskningsorgan och myndigheter, forskningsråd och näringsliv, som medverkar till regeringens beslut om den svenska forskningspolitiken, kan vara helt till fyllest i längden. Vi menar att frågan om vår centrala forskningsorganisation och beslutsprocess liksom forskningsberedningens status borde bli föremål för utredning. Målsättningen borde vara att skapa en organisation som möjliggör en långsiktig forskningsplanering och ett klart redovisande av de prioritetskriterier som användes vid anslagstilldelningen. Detta gäller icke minst anslagen till forskningsråden.

4. Växelverkan mellan nationell och internationell forskning

Framgångsrik forskning av god internationell standard kräver i dag allt större materiella och personella resurser. Detta har tvingat fram en koncentration av resurserna till slagkraftiga forskningscentra som i Lund (kemicentrum) och Uppsala (biomedicinskt centrum). En sådan koncentrations-tendens rekommenderas av OECD, som även vill se en samverkan mellan dylika centra i olika länder. Vi anser det vara en riktig utveckling.

Detta skapar dock svåra avvägning- och prioritetsfrågor i ett litet land som vårt. En koncentration till vissa områden av forskningen kan skapa »gap» inom andra vad beträffar forskarverksamhet, vilket endast kan avhjälpas genom internationellt samarbete och utbyte av erfarenheter. Direkt internationellt samarbete på vetenskaplig nivå mellan aktiva vetenskapsmän är ett av de väsentligaste dragen i modern forskning liksom att denna verksamhet samordnas och leds av forskarna själva. De sex EEC-länderna har beslutat öka det tekniska och vetenskapliga samarbetet inom marknaden och till detta inbjudit vissa länder, bland dem Sverige. I första hand avser man inrikta sig på följande områden: databehandling och telekommunikation, utveckling av transportmedel, oceanografi, metallurgi, luft- och vattenföroreningar och andra miljöförsämrande faktorer samt meteorologi. Detta talar även för önskvärdheten av att internationell forskningssamverkan får ökat ekonomiskt stöd av statsmakterna. Särskilt väsentligt är, då det gäller rymdforskning, miljöforskning, atomforskning, att det sker i internationell Kooperation.

5. Teknisk information

Vår verklighet blir alltmer teknikbetonad. Politiker och administratörer får i allt större utsträckning ta hänsyn till de förändringar som den tek-

niska utvecklingen för med sig och sätta sig in i alltmer tekniskt komplicerade sammanhang. Detta ställer i dag stora krav på massmedia och de informativa instanserna. Hur skall de behandla tekniska ämnen, så att en större allmänhet kan förstå vad det rör sig om? Forskning och teknik kan icke så lätt förklaras, och alltför få tekniker finns som i massmedia kan lägga fram tekniska landvinningar på ett för lekmän förståeligt sätt.

6. Forskningsråden

De olika forskningsrådets roll blir allt väsentligare ju mer universitets- och högskoleorganisationen byggs ut och ju mera de olika vetenskapliga disciplinernas specialisering fortsätter. I takt med denna utveckling accentueras värdet av anslagsbeviljande organ med ambitionen att överblicka en bred sektor av forskningsområdet.

Forskningsrådets anslagsutveckling de senaste åren framgår av nedanstående tabell (beloppen anges i milj. kr.):

	1967/68	1968/69	Förändring 1967/68—1968/69 i %	1969/70 ¹	Förändring 1968/69—1969/70 i %
Statens råd för atomforskning.....	10,5	12,2	16 %	12,6	3 %
Statens humanistiska forskningsråd....	4,6	5,3	15 %	5,9	11 %
Statens medicinska forskningsråd.....	22,7	27,1	19 %	31,1	15 %
Statens naturvetenskapliga forskningsråd.....	24,8	28,5	15 %	32,3	13 %
Statens råd för samhällsforskning.....	3,7	4,3	16 %	5,6	16 %
Statens råd för skogs- och jordbruksforskning.....	5,1	6,0	18 %	6,9	15 %
Summa	71,4	83,4	17 %	94,4	13 %

¹ Angivna belopp är exkl. lönekostnadspålägg för innevarande budgetår samt pålägg för beräknade lokalhyror, vilka är budgettekniska justeringar utan betydelse för anslags reella storlek. Av det sätt uppgifterna presenterats i Utbildningsdepartementets huvudtitel kan man inte klart beräkna hur stor del av anslagshöjningen efter angivna justeringar som bör beräknas för lönekostnadspålägg kommande budgetår. Någon sådan beräkning har därför inte gjorts här, vilket innebär, att de reella anslagshöjningarna torde vara mindre än de i tabellen angivna.

Forskningsrådets anslag stiger sålunda kraftigt år från år — inemot dubbelt så snabbt som genomsnittet för statsutgifterna. Inom ramen för samhällsstödet till forsknings- och utvecklingsarbete har också forskningsrådets anslag växt snabbast. Anslagsökningen innevarande budgetår är dock, som framgår av tabellen, snabbare än den beräknade ökningen för kommande budgetår.

Denna relativa minskning sker trots att statsutgifterna för 1969/70 enligt finansplanen 1969 beräknas öka snabbare än statsutgifterna 1968/69 enligt beräkningarna i 1968 års finansplan. Den relativa minskningen beror inte på en motsvarande avsaktning i rådets äskanden om anslagshöjningar.

1968/69 översteg rådens anslagsäskanden de beviljade anslagen med ca 45 procent. 1969/70 är motsvarande siffra ca 57 procent.

Trots departementschefens vackra ord i utbildningshuvudtiteln om nödvändigheten av snabba anslagshöjningar för forskningsråden prioriteras dessa inte lika högt 1969/70 som 1968/69. Alltfort sker dock en prioritering. Problemet om hur högt detta område skall prioriteras är självfallet en avvägningsfråga som innefattar svåra bedömningar. Det måste dock vara besvärande för forskningsråden om prioriteringarna varierar mellan olika budgetår. På forskningens område finns nämligen ett stort behov av långtidsplanering. Vi anser det vara en avgörande svaghet i den nuvarande politiken, att det inte existerar någon sådan långtidsplanering på området från statsmakternas sida.

Vi önskar en femårsplanering av anslagen till forskningsråden. Det skulle möjliggöra för dessa att planera sin expansion på längre sikt och medföra ett effektivare utnyttjande av forskningsanslagen.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

1. att en teknisk-ekonomisk utredning tillsättes för att utvärdera vilken vikt ökad satsning på teknisk forskning och utveckling i sysselsättningskapande och kostnadsbesparande syfte kan få;

2. att beställningsforskning och forskningsförmedling verkställs genom ett fristående institut, underställt styrelsen för teknisk utveckling;

3. att frågan om den centrala forskningsorganisationen och forskningsberedningens framtida status utredes och förslag därom förelägges riksdagen;

4. att förslag om ökade bidrag för internationell forskningssamverkan förelägges 1970 års riksdag;

5. att den tekniska informationen till allmänheten och riksdagens ledamöter blir föremål för utredning och förslag samt förelägges 1970 års riksdag;

6. att 1969/70 års anslag till naturvetenskaplig forskning fördubblas under 3-årsperioden 1970—1972.

Stockholm den 28 januari 1969

Sven Nyman (fp)

Stig Stefanson (fp)
